

נחלה בלי מצרים

שיחת הרה"ג זלמן ברוך מלמד לפרשת ויצא

- ופרצת • הר, שדה ובית • אהבה-ביטול-חיבור • עולים ויורדים בו •
- כבולים לחופש • חלומות גדולים • לפעול עם א-ל

וּפְרִצַת

זו תחושה מיוחדת לקרוא את פרשת ויצא כאן, בבית אל, סמוך למקום שבו יעקב אבינו חלם את החלום, במקום שקרא עליו 'אֵין זֶה כִּי אִם בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם' (כח, יז). אמנם על פי דברי חז"ל הכוונה שלו היתה למקום המקדש, אבל רש"י מבאר שמקום בית המקדש קפץ לאזור הזה, ולכן המקום הזה נקרא בית אל. אשרינו, שאחרי הרבה שנים שלא היינו במקום הזה - חזרנו. 'וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת'.

הגמרא אומרת במסכת שבת (דף ק"ח):

אמר ר' יוחנן אמר ר' יוסי: כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, שנאמר: 'אֲזַ תִּתְעַנֵּג עַל ה' וְהִרְפַּתִּיךָ עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ, וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נְחֹלַת יַעֲקֹב אַבְיָד' (ישעיה נח, יד).

ומדייקת הגמרא, שההבטחה למי שמענג את השבת היא 'נְחֹלַת יַעֲקֹב' דווקא: 'לא כאברהם, שכתוב בו 'קוֹם תִּתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְפָּה וּלְרַחֲבֵה' (יג, יז), שהובטחה לו הארץ באופן מוגבל, עד מקום מסויים. 'לא כיצחק, שנאמר בו 'כִּי לָךְ וּלְזַרְעֶךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרֶצֶת הָאֵל' (כו, ג)', שוב, יש כאן הגבלה לארצות מסוימות. 'אלא כיעקב

שנאמר בו 'וּפְרָצְתָּ מִמָּה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה' (כח, יד). התפשטות לכל הצדדים, נחלה בלי מצרים – זו ההבטחה ליעקב.

אני רוצה להסביר שהדברים הללו אינם רק כפשוטם, מבחינת מקום גיאוגרפי. המקום מבטא משהו נוסף, עמוק. ההבטחה שהקב"ה מבטיח ליעקב היא בזכות אברהם ויצחק: 'אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹב עִלְיָהּ לָךְ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעְךָ'. הקב"ה מתגלה ליעקב כ'אלקי אברהם ואלקי יצחק'. זאת אומרת שזכות אברהם ויצחק הלכה והתגברה והגיעה אצל יעקב לנחלה בלי מצרים.

יש כאן ביטוי מעניין 'המענג את השבת - נותנים לו נחלה בלי מצרים'. מי שנהנה בשביל השבת, ומתענג בעצמו – הוא בעצם מענג את השבת. הוא מקיים את הפסוק 'וְיִקְרָאתָ לְשַׁבַּת עֲנָג' (ישעיה נח, ג), השבת עבורו היא עונג. זה ביטוי עמוק. אומרת הגמרא, שאם אתה מתרומם בשבת, משתחרר מכל הדאגות ומכל הפחדים, אתה מגיע אל המדרגה של שבת שהיא מעין עולם הבא. המענג את השבת באמת נמצא במקום בלי מצרים, מבחינה פנימית-רוחנית. ממילא השכר הוא נחלה בלי מצרים. המקום הרוחני שלו מתעלה בלי גבולות, הוא מתרחב ומתרחב, בזכות הקשר שלו אל המדרגה הזו של השבת שהיא מעין עולם הבא.

הר, שדה ובית

דווקא ליעקב הובטחה נחלה בלי מצרים, כי מדרגת יעקב גדולה מאוד. הגמרא אומרת במסכת פסחים (דף פח):

מאי דכתיב 'וְהָלְכוּ עִמָּי רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלָה אֵל הַר ה' אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב' (ישעיה ב, ג)? אלוקי אברהם לא נאמר, אלוקי יצחק לא נאמר, אלא 'אלוקי יעקב'? לא כאברהם, שכתוב בו הר, שנאמר 'בְּהַר ה' יִרְאֶה' (כב, יד); ולא כיצחק שנאמר בו שדה, 'וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה' (כד, סג); אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר: 'וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל' (כח, ט).

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 3

ר' אלעזר רוצה להסביר לנו שלעתיד לבוא העמים יאמרו 'לכו ונעלה... אל בית אלקי יעקב' דווקא, מפני שיעקב קרא למקום הזה 'בית'. יש איזו מעלה מיוחדת ביעקב שעולה על אברהם ויצחק. ומה רמוז בדברים הללו - הר זה שטח בלי מסגרת. מקום גבוה, מקום שנראה למרחקים, אבל ללא גבולות. אין לו את העוצמה של המסגרת. כך גם שדה. אבל יעקב, מדרגתו בנויה על המדרגות של אברהם ויצחק וממשיכה אותם והוא קורא למקום 'בית'.

אהבה, ביטול וחיבור

אני רוצה לבאר את הדברים יותר. בשבתות הקודמות דיברנו על מדרגת האהבה שהיתה לאברהם אבינו, ועל מדרגת היראה שהיתה ליצחק אבינו. אלו הן שתי המידות הבסיסיות שבהן אדם עובד את ה'. האהבה שאהב אברהם אבינו את הקב"ה הייתה אהבה עצומה שבאה מתוך תוכו. בכלל, אהבה היא תחושה שבאה מתוך האדם. מידת היראה, לעומת זאת, מתחילה בכך שגדולתו של הקב"ה ממלאה את האדם ביראה. האדם באופן טבעי מבקש אהבה, מחפש את מי לאהוב, למי להיות שייך וקשור. הטבע של אנשים הוא שיש להם צורך לאהוב. אבל את היראה אנשים לא מבקשים, היראה באה אל האדם ממקום חיצוני, ממהו שמיירא אותו.

מידת האהבה הפנימית של אברהם גרמה לו לחפש את המקור העליון, את המקור של האהבה, ומתוך כך אברהם אבינו הגיע לאמונה. הרחבנו בדברים האלו, איך אמונתו של אברהם אבינו נבעה מעצמו, מתוכו. הוא חיפש את הקב"ה, הוא התבונן בעולם, ראה את היופי והחכמה שיש בעולם, ומיום ליום הבין יותר ועמד נפעם אל מול הגודל הזה של הבריאה, אל מול הטוב והחכמה שבבריאה. הוא שואל 'מי ברא אלה?'. עד שנגלה אליו הקב"ה, ואומר לו 'אני הוא בעל הבירה', אני הוא שבראתי את העולם.

ההתגלות של הקב"ה אל אברהם הגיעה אחרי שאברהם חיפש להגיע אל ה'פגישה' הזו, כביכול, אל הנבואה. הוא חיפש גודל אלוקי - והתאים את עצמו אל המדרגה הזו. הוא ראה שיש כאן חכמה - אז הוא התבונן בחכמה ובטוב שבבריאה. הוא שיפר את מידותיו, והבין איך יש כאן מהלך גדול ושלם כל כך. ואז העסיקה אותו

המחשבה 'למה הוא ברא את כל אלה?' מהי המגמה של העשייה הזו, עד שהתברר לו שהבורא הטוב והשלם ברא את עולמו כדי להיטיב בו. כך הוא עולה ממדרגה למדרגה, בחכמה ובמידות, עד שנגלה אליו ריבונו של עולם. בהתחלה אומר לו ה' רק 'לָךְ לָךְ מֵאַרְצְךָ' (יב, א), עוד לא נגלה אליו במראה אלא רק בדיבור. בארץ ישראל אברהם עולה ממדרגה נוספת והקב"ה נגלה אליו בדיבור.

אחריו בא בנו, יצחק. מידתו - מידת היראה. יצחק הוא מאמין גדול בבורא העולם, יש לו טבע אחר, טבע של תלות. אני רוצה להסביר את ההבדל שבין התכונות. יכול להיות אדם מאמין גדול בבורא העולם ומתוך האמונה הזו הוא מרגיש בכל רגע איך בורא העולם ממלא אותו בכוחות, איך יש לו יכולות להיות יוזם, להיות פעיל, מתוך הכרה שה' נותן לו הרבה כוחות. זהו אדם אוהב. לאדם הירא יש טבע אחר. גם אצלו הכל נובע מאמונה גדולה, הכל מגיע מאת ריבונו של עולם, וממילא הוא מרגיש שזה לא הוא פועל, אלא ריבונו של עולם פועל דרכו. הוא בבחינת 'מקבל'. גם מה שהוא עושה - זה לא הוא אלא הקב"ה. האופי שלו הוא להתבטל אל הגדולה האלוקית.

להתבטל זה אומר להתעלות. כי אני לא פועל בעצמי, אני שייך אל הגדולה האלוקית. כל מה שאני זה 'עלול', אני חלק מהבריאה, שמקבל כל הזמן מאת הבורא חיים וכוחות. אין דבר מלבדו, רק ריבונו של עולם נמצא ופועל. זו הסתכלות עמוקה מאוד, הכרה שאין בעולם שום כוח פועל חוץ מריבונו של עולם. ויצחק הולך במידה זו 'הַלּוֹךְ וְגָדַל עַד כִּי גָדַל מְאֹד' (כו, יג). וכשיצחק מוצא מאה שערים, אין הכוונה כאן רק למאה שערים של רווחה כלכלית אלא גם לצד הרוחני. יצחק עובד את ה', ממשיך את דרכו של אברהם, אולם באופן אחר. כולם רואים את ההתעלות והעוצמה הפנים-פנימית שלו וזה משפיע על אחרים מאוד כדוגמא אישית. יצחק לא פעלתן באופן חיצוני, אבל האישיות שלו כל כך נערצת שבאים אליו, רוצים לעשות איתו הסכמי שלום, כולם רוצים קשר עם הגודל הזה. גם זו דרך של עבודת ה'. יש אנשים שהמדרגה שלהם היא מדרגת היראה, והם מגלים את שם ה' בעולם על ידי ההתבטלות שלהם. ויש גם שילובים של שתי המדרגות יחד - האהבה והיראה.

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 5

אברהם - הר, יצחק - שדה, ויעקב - בית. לבית יש רצפה וגם גג. יעקב רואה בחלום את המהות שלו, 'סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה'. הסולם מוצב בארץ - כשדה, ומגיע השמימה - כהר. יעקב מחבר שמיים וארץ. לאברהם אבינו נאמר 'הבט נא השמימה וספר הכוכבים' (טו, ה). אמנם נאמר לו גם 'ושמתי את זרעך כעפר הארץ' (יג, טז), אבל הוא שייך לשמיים. יצחק לעומת זאת, יוצא 'לשוח בַּשָּׂדֶה' (כד, טג), עבודת ה' שלו בשדה. אברהם מקומו בהר, 'בְּהַר ה' יִרְאֶה' (כב, יז). ויעקב - משלב שמים וארץ - בית. הבית הוא חיבור שבין השמיים ובין הארץ, הוא הסולם.

עולים ויורדים בו

אם נפרש את מידת היראה לפי מה שהסברנו עכשיו, עניינה התבטלות כלפי המקור האלוקי והתחברות אליו. אבל מידת האהבה היא דרך אחרת שבה ממשיכים שפע מהמקור האלוקי. האדם מרגיש שהוא מקבל כוחות לפעול. אלו שתי דרכים שונות. הסולם רומז לשילוב של שתי הבחינות הללו. חז"ל אומרים לנו 'יִיחַלֵּם וְהָיָה סֵלָם' - מזבח הראה לו'. מה רומז המדרש הזה - עניינו של המזבח הוא עבודת ה', פניה אל הקב"ה, התבטלות אל הקב"ה. התפילה היא כנגד הקרבנות, גם בקרבן וגם בתפילה אנחנו פונים אל הקב"ה מתוך תחושה של תלות - 'אנחנו תלויים בך'. אנחנו מביעים בכל הבקשות שלנו את הדבר הזה, שאנחנו מאת ה' יתברך ותלויים בו. זו מידתו של יצחק, התפילה היא מלמטה למעלה, מאתנו אל ריבוננו של עולם.

התורה לעומת התפילה היא מלמעלה למטה. ואכן אומרים לנו חז"ל דרשה נוספת: 'סולם - זה סיני'. סלם בגימטרייה שווה לסיני. סיני זו התורה כמובן ואילו המזבח זה עבודת הקרבנות. הסולם מבטא את שני הדברים. הסולם מחבר שמיים וארץ, על ידו יש פנייה מהשמיים אל הארץ, ומהארץ פנייה אל השמיים. הוא לא עולה רק למעלה, הוא מכוון גם למטה - תורה ותפילה.

שלושת האבות הם כנגד שלושת העמודים שעליהם העולם עומד: תורה, עבודה וגמילות חסדים. המהר"ל אומר שאברהם הוא כנגד התורה, והסברנו את זה, כי התורה היא הפעילות של האדם בעולם על פי רצון ה'. התורה זו היכולת לפעול

עם הכוחות שה' נתן לי, כמו אברהם. יצחק - כנגד העבודה. גם את זה ביארנו, שיצחק בטל אל ריבונו של עולם, כמו האדם בתפילתו. יעקב, שבונה את האומה בפועל, מגדל ילדים - הוא כנגד גמילות החסדים.

אפשר אולי לסדר את זה באופן אחר, שאברהם הוא גומל החסדים לכולם, יצחק הוא הקרבן לה', ויעקב הוא כנגד התורה - 'אִישׁ תָּם יֵשֵׁב אֶהְלִים' (כה, כז). הוא יוצא לדרך אל חרן ומתעכב ארבע עשרה שנים בבית המדרש, נותן 'מעשר' מהשנים שלו ללימוד התורה. כך או כך, האבות הם שלושת העמודים האלו שעליהם העולם עומד.

כבולים לחופש

המיוחד בשלושת האבות הוא שהם לא עשו בגלל שהם היו מצוים. אומר לנו הרב בספר אורות, שלעתיד תתעורר הצורה הזו של עבודת ה' של האבות. זאת אומרת שעבודת ה' לא תהיה רק מתוך שאנחנו מצוים. אמנם לקיים צו עליון זה גבוה ומרומם, אבל זה נראה ככפייה, כאילו אין ברירה, כמו במעמד הר סיני, שה' כפה עלינו את ההר כגיגית. לעתיד, יבקשו כל ישראל את ה' בעצמם, מתוכם, כמו האבות. ובאמת הדורות שלנו מבקשים לעבוד את ה' בשני האופנים האלו יחד, 'וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בְּנִים וְלָב בְּנִים עַל אָבוֹתָם' (מלאכי ג, כד). כמובן שמבוקש ונדרש מאתנו לעסוק בתורה ולקיים את המצוות, וזה גם הצימאון הפנימי שלנו. אנחנו מבקשים לעשות רצונו של הקב"ה ומתוך כך מוכנים לקבל עלינו את מרותו של ריבונו של עולם.

אין חירות גדולה מזו. 'חירות עולם' משמעותה שיעבוד אל הבלתי מוגבל. שעבוד שהוא התעלות וחיבור לאינסופי, התעלות אל חירות מוחלטת. גם אדם שיהיה משוחרר מכל עול בעולם הזה עדיין אינו בן חורין, שהרי הוא משועבד לחוקי העולם הזה. כל האפשרויות שלו מוגבלות כי הן שייכות לעולם הזה. רק אם האדם מחובר ושייך אל הגודל האלוקי, אל הרעיונות האלוקיים, אל הרעיונות והאידיאלים הרוחניים שגדולים ממנו - אז הוא משתחרר מהמוגבלות האנושית ונעשה שייך לריבונו של עולם, 'וְהִיְתָם בְּאֵלֵהִים' (בראשית ג, ה). זו המדרגה של

החופש האמתי: 'וּפְרָצֶת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה', בלי גבולות, נחלת יעקב אבינו, נחלה בלי מצרים.

חלומות גדולים

יעקב אבינו יוצא מבאר שבע והולך לדרך בלתי ידועה. הוא בורח מעשיו, עוזב את בית אביו, הוא הולך לחרן, מקום שהשם שלו לא מבשר משהו טוב. צריכים לדרוש בשמות. מתי יוכל לחזור? האם הוא יוכל לחזור? את מי הוא יפגוש שם? הדרך בלתי ידועה. ננסה להיכנס לראש של יעקב אבינו. הוא צריך ללכת בניגוד לרצונו. הוא היה רוצה להישאר בבית אביו אבל הוא צריך לברוח. וכשהוא מתחיל את הדרך – הוא חולם חלום. בחלום, הקב"ה נגלה אליו ואומר לו: 'אתה לא לבד, אני אשמור עליך עד שתשוב אל המקום הזה'.

בחלומו הוא רואה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו. יעקב אבינו מתבונן בעתיד, כפי שדורשים חז"ל בפסוקים הללו. גם האמירה שלו 'אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם', לדברי חז"ל היא אמירה היסטורית: יעקב אבינו רואה בעיני רוחו את בית המקדש, אבל אומר 'אֵין זֶה' כי הוא רואה שייחרב, ואז הוא חוזר ואומר 'וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם' - הוא נבנה מחדש. הוא רואה את כל ההיסטוריה בחלום. חכמים רוצים לומר לנו שיעקב אבינו חושב על העתיד של האומה, על מה שעתיד להימשך ממנו. הוא מרוכז במגמה הגדולה שלו שהיא המגמה של כל ישראל. וכך הוא זוכה לברכתו של הקב"ה שיהיה אתו, ויחזיר אותו לארץ ישראל. ואז הוא מתעורר עם המון כוחות, 'וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו' (כט, א), כביכול הגוף לוקח את הרגליים והולך, לא הרגליים לוקחות את הגוף. כשהאדם יודע את גודלה של המגמה שלו ומרוכז בה, גם אם הוא יודע שיהיו לו התמודדויות לא פשוטות – הוא מלא מרץ לקראת המטרה הסופית.

אני חושב שיש כאן אמירה לכל אחד ואחד. אדם צריך לדעת את המטרה הסופית שלו, ולשים אותה לנגד עיניו. כל מה שהוא עושה נהיה חלק מתוך מהלך ארוך, שיביא תוצאות ארוכות טווח לדורות, וגם לעצמו. אדם עושה מעשים רבים בימי חייו, וחשוב לדעת שהעתיד כולו יכול להיות מושפע מכל המעשים האלה. צריך

להתרגל לחשוב בצורה ארוכת טווח, לתכנן תכנית חיים ארוכה - ומתוך כך לפעול. לא לעצור בתכנית אישית, בחיים הפרטיים, הרי יש לו המשך, בעזרת ה', יצאו מכל אדם עוד דורות ועוד דורות, עליו להבין שהפעולות שלו קשורות אל הנצח! זה מה שחז"ל רומזים לנו בחלום יעקב. חלום שכולל את כל ההיסטוריה של עם ישראל, וקורא ליעקב: 'אתה, יעקב, נושא את המגמה הזו! ממך הדבר הזה מתחיל!'. בכל אחד יש את הבחינה הזו, הוא המשך של דורות רבים, וממנו עוד יהיה המשך של דורות רבים. זה לא מפחיד, זה משמח, זה מעצים! יש אנשים שיש להם טבע של יראה, והם נבהלים מכל אתגר. אני אומר להפך: זה גדול, כל אחד יכול בפעולות ובמעשים שלו להשפיע לטווח כל כך ארוך!

לפעול עם א-ל

אשרינו שיש לנו הסתכלות של תורה ושל קודש. אשרינו שכל המעשים שלנו הם מעשים נצחיים, אלוקיים. וכאשר אדם עובד את ה' ומקיים את רצון ה' הוא ממש עוסק בנצח, הוא מביא את הנצח אל תוך המציאות, וכמובן שכל המציאות מתרוממת על ידי זה.

מתוך המבט הזה אנחנו מסתכלים על התקופה שלנו, תקופה של שלבי גאולה, שאנחנו מאמינים באמונה שלמה שתלך ותפתח ותגדל. ברור לנו שכל מה שאנחנו עושים קשור באופן ישיר אל המהלך הזה. אם אנחנו מרבים תורה ומצוות, ומבקשים מה' על גאולת ישראל - אנחנו משתייכים ומשפיעים על אותם מהלכים גדולים שאנחנו רואים אותם מתקדמים לנגד עינינו. צריך כל אדם לדעת שכל פעולה קטנה שלו היא פעולה גדולה. ההסתכלות הזו שייכת לדור שלנו באופן מיוחד. אנחנו פה, בארץ ישראל ובבית אל, בסביבת המקום הקדוש הזה, והקדושה הזו משפיעה על הכוח שלנו.

יכול להיות שהחלום היה באזור רמאללה, ודווקא בגלל זה התפתח שם ישוב, כי גם הם מרגישים שזה מקום מיוחד. בעזרת ה', כשתפתח הנבואה ורוח הקודש נוכל לדעת בדיוק איפה היה החלום. בינתיים אנחנו מקדשים את היישוב הזה, והופכים אותו גם כן לבית אלוקים בזכות עצמו. יש לנו תפקיד לחזור בעקבות יעקב אבינו אל המקום הזה אל בית אל שהיא לוז. מקום שחז"ל אומרים לנו

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 9

שלא היו מתים בו. היה שם אורך ימים מיוחד מפני שכל הנכנס בה לא היה מוציא דבר שקר מפיו. יש כאן אווירה מיוחדת, ויש אנשים שיש להם חושים מיוחדים שמרגישים את זה. צריכים לדעת להרגיש, ולהיות שמחים בזה – אשרינו! זו ההתבוננות שאנחנו רוצים לאמץ, להתרגל לגדלות כזו.

מעשה אבות סימן לבנים. לאורך ההיסטוריה, כמו יעקב שיוצא וחוזר כך עם ישראל יצא והוא חוזר. אנחנו כבר בדרך חזרה, ובעזרת ה' נזכה להיות שותפים בה, להוסיף לה ולהגדיל אותה במהרה, עד להשלמת הגאולה השלמה בקרוב.

השיחה נמסרה בשנת התש"פ

לקבלת שיחה שבועית במייל או בווטסאפ,

שלחו הודעה לכתובת bogrim@yeshiva.org.il, או למספר 0547881227

ניתן לצפות בשיחה באתר ישיבה - www.yeshiva.org.il

השיחה השבועית משודרת בשידור חי במוצאי שבת, כשעה לאחר צאת השבת

ניתן להאזין בשידור חי גם דרך חיוג לטלפון 02-6643149 שלוחה 11

